

‘Ethiek in de digitale wereld komt met allerlei ingewikkeldheden’

Dubbelinterview met Arjon Dunnewind en Daniela Tenenbaum van IMPAKT

Arjon Dunnewind is de oprichter en directeur van IMPAKT. Naast evenementen en tentoonstellingen organiseert IMPAKT sinds 1988 elk jaar het vijfdaagse IMPAKT Festival, een festival voor audiovisuele kunsten waarbij de nadruk steeds meer op technologie is komen te liggen. Vanuit verschillende invalshoeken worden antwoorden gezocht op de grote vragen van het digitale tijdperk. Hoe zijn liefde en intimiteit veranderd sinds algoritmes, kunstmatige intelligentie en online interactie zo alomtegenwoordig zijn? Moeten we niet eens in opstand komen tegen alle intransparante technologiebedrijven die met onze gegevens aan de haal gaan? Kunnen we in deze tijd nog authentiek zijn? En wie betaalt de prijs voor technologische vooruitgang? Wat zijn, kortom, de implicaties van technologie voor ons en de wereld waarin we leven?

Daniela Tenenbaum werkt sinds 2022 als curator bij IMPAKT. Ze stelde onder andere de tentoonstelling samen die nog tot 16 juni te zien is: *In Touch: How to Connect in the Age of Digital Humanity*. Ook daar wordt weer zo’n grote vraag gesteld: hoe beïnvloedt onze relatie met technologie onze eeuwige zoektocht naar verbinding? Hoe komt het bijvoorbeeld dat sociale media ons met elkaar in contact brengen, maar er tegelijkertijd voor zorgen dat we ons eenzamer zijn gaan voelen? Is een etentje gezellig als de menselijke host wordt vervangen door een AI-host? Zorgen meditatieapps, stappentellers en slaaptrackers voor zelfoptimalisatie, of maken ze vooral productievere werknemers van ons? IMPAKT biedt nooit hapklare antwoorden, maar stuurt bezoekers naar huis met genoeg stof tot nadenken.

Voor het project Digitale Innovaties voor het Publiek spreken we Arjon en Daniela over privacy, ethiek, hun eigen socialemediagebruik en de schaduwkanten van technologische vooruitgang. We hebben het over de app Beyond Art die IMPAKT in 2019 lanceerde, een project dat andermaal duidelijk maakte dat ethiek en succes in de digitale wereld soms moeilijk verenigbaar zijn, en natuurlijk maken we een rondje langs de vijf werken die op dit moment te bewonderen zijn bij IMPAKT.

In Touch! gaat over het spanningsveld tussen verbinding en technologie. Wat maakt dat onderwerp zo relevant?

Daniela: We zijn ons eenzamer gaan voelen sinds we allemaal constant op onze telefoons zitten. Maar technologie brengt ook nieuwe vormen van verbinding. Een alledaags voorbeeld uit mijn eigen leven: mijn familie woont niet in Nederland, dus we bellen vaak. Dat wordt gezien als afstandelijker dan fysiek contact, maar er is ook onderzoek dat aantoont dat een telefoontje met je moeder voor evenveel endorfine zorgt als een knuffel. Dus wat definieert in deze tijd verbinding? De tentoonstelling gaat over allerlei soorten verbinding: met je omgeving, met jezelf, met technologie. We hebben een evenement over seks-tech gehad.

In het openingsweekend konden bezoekers deelnemen aan de performance *Be My Guest!* van kunstenaarsduo Me AndOther Me, een etentje waarbij de host een AI-robot is. Ook het menu en alle visuele aspecten zijn bedacht door AI, van het servies op tafel tot de aankleding die alleen te zien is met een VR-bril op. Hoe was dat?

Daniela: Die AI is zo slim gemaakt. Je merkt hoeveel research en moeite erin zitten. Parasite, zo heet-‘ie, heeft ook verschillende tones of voice. Tijdens de avondperformance werden de

opmerkingen en vragen steeds iets uitdagender en dwarser. En doordat Parasite bijna altijd met een vraag eindigt, blijft het gesprek aan tafel op gang.

Arjon: Bots beantwoorden een vraag vaak met een wedervraag, zodat ze slimmer lijken dan ze zijn. Maar Parasite stelt poëtische vragen die voor een fijn soort verwarring zorgen.

Is zo'n etentje net zo overweldigend als het klinkt?

Daniela: Als tafelgast vergeet je snel dat er publiek meekijkt. Je wordt helemaal in de performance gezogen. Maar je bent wel met een heleboel dingen tegelijkertijd bezig: eten, praten, luisteren, kijken naar twee samensmeltende realiteiten, interacteren met AR-elementen. Sommige deelnemers vonden dat behoorlijk overweldigend.

Be My Guest! gaat over de groeiende rol van AI in ons dagelijks leven. Tijdens jullie vorige tentoonstelling toonden jullie een werk van Nicolas Gourault dat juist inzoomt op de fase ervoor: het trainen van AI. Unknown Label gaat over de uitgebuite arbeiders in Venezuela die duizenden beelden analyseerden voor Duitse autofabrikanten die zelfrijdende voertuigen op de markt willen brengen. Waarom wordt er zoveel gepraat over het schrikbeeld dat AI menselijke arbeid overneemt, maar zo weinig over alle microwerkers die onder slechte arbeidsomstandigheden een AI moeten trainen?

Daniela: Ik denk dat de meeste mensen gewoon niet weten dat een AI handmatig getraind moet worden. Ik weet het, we hebben nota bene net een evenement over digitaal kolonialisme gehad, en zelfs ik vergeet het soms. Er is zo weinig kennis over dit soort dingen. Op Nederlandse scholen wordt tegenwoordig het vak Digitale geletterdheid gegeven, over hoe je moet omgaan met technologie. Maar het gaat zelden over de bron, het apparaat dat je in je hand hebt.

Wat zouden we daarover moeten weten?

Daniela: Hoe wordt het lithium voor de batterij gemijnd? Door wie en onder welke arbeidsomstandigheden? Wat zijn de gevolgen voor mens en natuur? Wie verdient eraan? Mensen moeten zich daar bewust van zijn zodat ze weloverwogen beslissingen kunnen nemen. Nu is dat iets voor een klein groepje.

IMPAKT lanceerde in 2019 de app Beyond Art, om bezoekers allerlei extra informatie over tentoonstellingen te kunnen bieden. Hoe is het om zelf een app te maken als je de schaduwkanten van de digitale wereld zo goed kent?

Arjon: Wil je ethisch of succesvol zijn, dat is eigenlijk altijd het dilemma. Voor de zichtbaarheid was het beter geweest als we Beyond Art aan alle grote socialemediaplatforms hadden gekoppeld, maar we hebben er destijds voor gekozen om dat niet te doen. De gebruikte software was ook van een kleine startup, een bedrijf dat op een gegeven moment niet meer bestond. Ethiek komt in de digitale wereld met allerlei ingewikkeldheden.

Daniela: En duurzaam is het nooit, denk alleen al aan de gigantische datacentra en alle elektriciteit die daarvoor nodig is. Je hebt de keuze tussen een beetje duurzaam en helemaal niet duurzaam.

Hoe denken jullie zes jaar later over Beyond Art?

Arjon: Het is altijd de vraag in hoeverre je bezoekers een dienst bewijst met een app. Je wint misschien een extra informatielaag, maar je levert ook iets in als iedereen aan een scherm gekluisterd door een tentoonstelling loopt. Wat voor effect heeft het op de onderlinge interactie? Of op de aandacht voor het fysieke werk? Daniela en ik hadden het er net nog over. Neemt iedere

kunstinstelling maar een app omdat het nieuw is en voor de hand ligt, of heeft het echt toegevoegde waarde?

Gebruiken jullie zelf weleens een app in een museum?

Daniela: Persoonlijk ga ik naar een plek als het Rijksmuseum om juist niet met mijn telefoon bezig te zijn. Ik begrijp ook niet helemaal wat de doelgroep is van zo'n app. Wat ik wel heel goed vind, is dat het Rijksmuseum de collectie op enorm hoge resolutie heeft gedigitaliseerd. Online kun je tot in het kleinste detail op de werken inzoomen. Tijdens corona ging ik ook echt naar de website van het Rijksmuseum om naar schilderijen te kijken. Ook fantastisch: toen *De Nachtwacht* werd gerestaureerd, kon je dat van heel dichtbij volgen.

Arjon: Wij zijn ook wel analoge mensen allebei. Het liefst schrijven we gewoon met pen iets op een programmaboekje. Heb jij helemaal geen apps van musea of festivals op je telefoon staan?

Daniela: Als ik ze al installeer, verwijder ik ze meteen na mijn bezoek weer. Misschien kom ik eens in de twee jaar in een bepaald museum, dan ga ik de app in de tussentijd niet op mijn telefoon laten staan. Je moet ook kritisch zijn op welke informatie je zo'n app voert en waar die informatie blijft.

Arjon: Zo'n tentoonstelling-app wordt denk ik ook pas populair als alle kunstinstellingen dezelfde gaan gebruiken. Dat je als bezoeker één app op je telefoon hebt staan waarop je dan Boijmans of De Pont of IMPAKT kunt aanklikken, en over elke tentoonstelling achtergrondinformatie kunt vinden.

Klinkt als een goed plan. Waarom is zo iets er nog niet?

Arjon: Waarschijnlijk zou elk museum willen dat hun app als uitgangspunt wordt genomen. En er zijn verschillende behoeftes. Het ene museum wil misschien iets interactiefs, het andere wil een kunstenaar iets live laten doen. Het is moeilijk om daar één gedeelde infrastructuur voor te bedenken.

Staan er apps op jullie telefoons die totaal tegen jullie principes indruisen?

Daniela: Instagram! Ik zie Arjon geschrokken kijken maar doomscrollen is een belangrijk onderdeel van mijn leven. Ik weet oprecht niet hoe ik die vicieuze cirkel kan doorbreken. Ik gebruik het natuurlijk ook om nieuwe kunstenaars te ontdekken, om curatoren en andere interessante mensen te ontmoeten en om op de hoogte te blijven van wat er speelt, maar daarna ga ik weer verder met doomscrollen. Ik probeer het te zien als doomscrollen met een missie.

Arjon: Het probleem is dat er voor een platform als Instagram nog geen goed alternatief is. Of er zijn juist meerdere alternatieven, zoals nu met Bluesky, Threads, Mastodon en andere varianten op Twitter, waardoor het publiek verspreid is. En Mastodon is weliswaar ethischer dan X maar ook minder gebruiksvriendelijk. Dat maakt het niet voor iedereen geschikt.

Wie heeft volgens jullie de verantwoordelijkheid voor een ethische digitale wereld?

Arjon: Ken je die leus uit de jaren tachtig: 'Een beter milieu begint bij jezelf'? Als het over klimaatverandering gaat, is het ook altijd de vraag wie de verantwoordelijkheid heeft. Is dat het individu, zoals met die uitspraak werd gesuggereerd? Of zijn het de overheden en grote vervuilers? Ik vind het interessant om op dezelfde manier naar technologie te kijken. Is het mijn verantwoordelijkheid? Moet de politiek ingrijpen? Of moeten grote techbedrijven de problemen zelf oplossen?

Wat vind jij?

Arjon: Op de bedrijven hoeven we niet te rekenen, al ben ik soms blij verrast. Google kondigde begin dit jaar aan dat ze gaan stoppen met tracking cookies. Ze zijn ook terughoudender geworden met AI na kritiek van hun eigen werknemers. Maar ik vertrouw dat soort bedrijven niet genoeg om het allemaal maar aan hen over te laten. Tegelijkertijd vind ik dat ik als gebruiker niet zou hoeven worstelen met een ethische browser die gewoon minder fijn werkt, omdat hij met een klein budget is gemaakt en niet zo populair is. Ik ben liever gewoon een gelukkige Google-gebruiker.

Wat zouden overheden dan moeten doen om van jou een gelukkige Google-gebruiker te maken?

Arjon: Zij moeten zorgen voor wetten waar zo'n bedrijf zich aan moet houden. In het ideale geval geeft Google je een paar basic keuzes over zaken als privacy en data-extractie. Wil je bijvoorbeeld meer data afstaan zodat je betere aanbevelingen krijgt? Dat is een afweging die iedereen zelf moet maken. Maar op een simpele en begrijpelijke manier, dus niet met een woud aan pop-ups waarin je steeds opnieuw de keuze tussen links of recht krijgt. De ontwikkelaars van Google hebben jaren moeten studeren om te doen wat ze doen. Het is veel te complex voor de leek.

Wat kunnen we zelf doen tot het zover is?

Arjon: Toen wij lid werden van PublicSpaces zijn we door hun Digitale Spoelkeuken geweest. PublicSpaces is een collectief van publieke organisaties, waaronder IMPAKT dus, die niet afhankelijk willen zijn van Big Tech maar streven naar een transparant, onafhankelijk en open internet. In die spoelkeuken ga je eerst kijken naar de software die je gebruikt. Dan zeg je bijvoorbeeld: we zitten op Instagram, we maken gebruik van Google Analytics en we videobellen via Zoom. En dan zeggen zij: wist je dat Google Analytics al deze data van je websitebezoekers verzamelt? Heb je dit ethischere alternatief weleens overwogen? Maar ook hier heb je weer datzelfde probleem: er is lang niet altijd een goed alternatief.

De tentoonstelling *In Touch: How to Connect in the Age of Digital Humanity* is nog tot 16 juni te zien bij IMPAKT [Centrum voor Mediacultuur] op de Lange Nieuwstraat 4 in Utrecht).

Op 1 juni kunnen tafelgasten nog twee keer aanschuiven bij de performance *Be My Guest!*, om 14:00 en om 19:00. Er zijn nog kaarten verkrijgbaar.

Het IMPAKT Festival zal dit jaar plaatsvinden van 30 oktober tot 3 november op verschillende locaties in Utrecht. *Deal With It* is een pleidooi voor radicale, geëngageerde en (zelf)kritische kunst.